

Юсупов Володимир Васильович, докторант Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Уведення в законодавство України антикорупційної експертизи зумовлює необхідність визначення її сутності з метою, передусім, співвіднесення її з іншими видами судових експертиз, визначення місця антикорупційної експертизи в системі судових експертиз. У криміналістичній науці нині трапляються суперечливі твердження про сутність антикорупційної експертизи, віднесення до неї низки судових експертиз [1].

Антикорупційну експертизу вперше було законодавчо закріплено в ст. 13 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року (втратив чинність). У Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року зазначено, що антикорупційна експертиза – це діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самотійно чи в поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних із корупцією (ст. 1). На виконання положень Закону в Кабінеті Міністрів України було запроваджено посаду Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики.

Порядок проведення цієї експертизи затверджений наказом Міністерства юстиції України від 18 березня 2015 року № 383/5. У наказі її визначено як комплексну, а також передбачено такі етапи: перший – загальна оцінка проекту акта; другий – антикорупційна оцінка положень проекту акта; третій – підготовка висновку та розроблення рекомендацій щодо усунення корупціогенних чинників. Також зауважено, що висновки оформлюють за встановленою формою [2].

Закон передбачає обов'язок нормотворчих органів урахувати результати антикорупційної експертизи під час прийняття рішення щодо видання відповідного нормативно-правового акта. Визначено й об'єкти антикорупційної експертизи: проекти законів України, проекти актів Президента України, Кабінету Міністрів України, центрального органу виконавчої влади.

Крім спеціально вповноваженого органу з питань антикорупційної політики, за ініціативою фізичних осіб, об'єднань громадян, юридичних осіб можна проводити громадську антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів за їхній рахунок.

У Законі зазначено, що суб'єктами експертизи є дві установи: Міністерство юстиції України та Комітет Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією. У Міністерстві юстиції антикорупційну експертизу здійснює Департамент антикорупційного законодавства та законодавства про правосуддя.

Закон передбачає обов'язкове оприлюднення результатів антикорупційної експертизи, оформлених висновками, у разі виявлення факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень [3].

Таким чином, за формальними ознаками антикорупційну експертизу можна вважати судовою експертизою. На користь цього свідчать такі обставини:

- 1) законодавче закріплення назви та процедури дослідження;
- 2) наявність суб'єкта експертизи;
- 3) визначення об'єктів, які досліджують;
- 4) наявність затвердженої методики експертизи;
- 5) регулювання питань щодо оплати проведення експертизи;
- 6) визначення як результату експертизи висновку встановленої форми.

Судову експертизу проводять за необхідності вирішити певні питання, використовуючи спеціальні знання в галузях науки, техніки, ремесла. Частина 1 ст. 242 КПК України містить пряму заборону щодо проведення експертизи для з'ясування питань права. Про це йдеться також у п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах», а саме про неприпустимість призначення експертизи у випадках, коли з'ясування певних обставин не потребує спеціальних знань, а також порушення перед експертом правових питань [4].

Крім того, судова експертиза – це дослідження експертом на підставі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини справи, яка знаходиться у провадженні органів досудового розслідування чи суду [5], що не стосується проектів нормативних документів, які досліджують під час антикорупційної експертизи.

Пункт 4 ч. 5 ст. 69 КПК України містить положення про нерозголошення без дозволу сторони кримінального провадження чи суду відомостей про перебіг проведення експертизи та її результати. У разі виявлення корупціогенних чинників у проектах нормативно-правових актів висновок антикорупційної експертизи підлягає обов'язковому оприлюдненню [3].

Під час призначення антикорупційної експертизи не передбачено ознайомлення експерта з положеннями про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок відповідно до ст. 384 КК України [3].

Таким чином, на підставі аналізу норм КПК, КК України, Закону України «Про судову експертизу» й інших нормативно-правових актів (Цивільного кодексу, Кодексу адміністративного

судочинства, Господарського кодексу України тощо) доведено, що антикорупційна експертиза не є судовою експертизою. За своєю сутністю це юридичний аналіз положень проекту нормативного документа, за результатами якого фахівці готують висновок, який ураховують під час прийняття рішення про схвалення (видання) цього акта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Клименко Н. І. Щодо корупції і антикорупційних судових експертиз / Н. І. Клименко // Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування : зб. матеріалів конф. (Київ, 20 квіт. 2017 р.) / [редкол.: О. Л. Кобилянський, Є. Ю. Свобода]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – С. 151–156.
2. Деякі питання проведення антикорупційної експертизи [Електронний ресурс] : наказ Міністерства юстиції України від 18 берез. 2015 р. № 383/5. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15/paran14#n14>. – Назва з екрана.
3. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/1700-18>. – Назва з екрана.
4. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 трав. 1997 р. № 8 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2002. – № 7.
5. Про судову експертизу [Електронний ресурс] : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII (із подальшими змінами і доповненнями). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>. – Назва з екрана.